

Asia: VN/25123/2024

Kansallisen ennallistamissuunnitelman ympäristöarviointia koskeva suunnitelma

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

KANSALLISEN ENNALLISTAMISSUUNNITELMAN YMPÄRISTÖARVIOINTIA KOSKEVA SUUNNITELMA

Ympäristöministeriö valmistelee kansallista ennallistamissuunnitelmaa ja pyytää lausuntoja ennallistamissuunnitelman ympäristöarviointia koskevasta arviointisuunnitelmasta.

EU:n ennallistamisasetuksen tavoitteena on pysäyttää luontokato ja parantaa luonnon monimuotoisuutta koko Euroopan unionin alueella. Asetus edellyttää jäsenvaltioita laatimaan kansallisen ennallistamis-suunnitelman, jossa esitetään toimenpiteet ennallistamistavoitteiden saavuttamiseksi. Asetus edellyttää, että kansallinen ennallistamissuunnitelma kattaa ajanjakson vuoteen 2050 saakka ja siinä on asetettava tarkemmat tavoitteet ja määriteltävä toimet vuosille 2030 ja 2040.

Asetuksen mukaisilla toimilla pyritään palauttamaan luonnon monimuotoisuutta ennallistamalla heikentyneitä ekosysteemejä, varautumaan ilmastomuutoksen vaikutuksiin sekä hillitsemään ilmastomuutosta ennallistamalla hiiltä sitovia ekosysteemejä. Asetuksella myös tavoitellaan ruokaturvan parantamista sekä pyritään EU:n kansainvälisten sitoumusten täyttämiseen.

Paliskuntain yhdistys on hyvillään kansainvälisistä ja kansallisista tavoitteista pysäyttää luontokato ja pyrkiä kääntämään vuosisatoja jatkunut kestämaton luonnon käyttö viimein elpymisuralle. Poronhoito on täysin luonnosta riippuvainen elinkeino ja kulttuuri. Luontokatoa pohjoisessa aiheuttaneet maankäyt-tömuodot, kuten voimakas metsätalous ja -teollisuus, soiden ojitukset, turvetuotanto, vesivoiman vuoksi valjastetut joet ja rakennetut tekoaltaat, muu energiantuotanto ja kaivostoiminta ovat kaventaneet paitsi luontoa, myös poronhoidon toimintaympäristöä monin

tavoin. Poronhoitokulttuuri on joutunut ahtaalle ja elinkeinon jatkuvuus on vaakalaudalla, sillä nykymuotoinen energiasiirtymä kiihdyttää edelleen teollisten maankäyttöhankkeiden suunnittelua poronhoitoalueella.

Ennallistamisasetuksen toimeenpano edellyttää luonnon tilaa parantavia toimia esimerkiksi soilla, metsissä, maatalousympäristöissä, tuntureilla, rannoilla, merellä ja sisävesissä. Ennallistamissuunnitelman ympäristöarviointia koskevassa suunnitelmassa kerrotaan, että tällaisia luonnon tilaa parantavia toimia ovat esimerkiksi suo-ojien tukkiminen, joki- ja puroomien palauttaminen kohti luonnontilaa, laidunnuksen palauttaminen perinteisesti laidunkäytössä olleille alueille ja kuusten poistaminen lehdoista. Ennallistamisasetus tulee siten koskettamaan poronhoitoa monella eri tavalla, ja eri puolilla poronhoitoaluetta eri tavoin.

Teemaryhmät ja sidosryhmien osallistaminen

Ennallistamissuunnitelman ympäristöarviointia koskevassa suunnitelmassa kerrotaan viidestä teema-ryhmästä, joita vetävät ympäristöministeriön ja maa- ja metsätalousministeriön asiantuntijat. Näistä ai-nakin teemaryhmät 1 (maa- ja sisävesiluontotyypit, lajien elinympäristöt sekä virtavedet ja tulvasanteet) ja 5 (metsäluonto) ovat poronhoidon toimintaympäristön kannalta oleellisia. Suunnitelmasta ei käy ilmi, miten teemaryhmät on perustettu tai onko Paliskuntain yhdistystä tai paliskuntia tunnistettu keskeiseksi sidosryhmäksi näiden teemaryhmien toiminnassa.

Suomessa on 54 paliskuntaa ja poronhoitoalue kattaa 36 % Suomen pinta-alasta. Poronhoitoalueelle mahtuu monenlaisia, eri tavoin heikentyneitä luontotyyppejä. Paliskunnat omaavat paikallisesti erityistä ympäristötietoa omia alueitaan koskien. Tämän tiedon huomioon ottaminen suunnitelmaa ja toimenpiteitä laadittaessa on ensiarvoisen tärkeää.

Luontokadon pysäyttäminen pohjoisessa

Luontokadon ja ilmastokriisin torjuminen ovat rinnakkaisia suuria haasteita, joita ei ole mahdollista ratkaista toisista erillään. Ilmastomuutos ja siitä aiheutuvat äärevöityvät sääolosuhteet, keskitalven lämpötilojen sahaaminen nollan molemmin puolin, kesän helle- ja kuivuusjaksot sekä muut haasteet ovat pohjoisilla alueilla jo todellisuutta.

Poro on pohjoisessa ekosysteeminen avainlaji ja se tulisi nostaa nykyistä paremmin luontokatoa ja ilmastokriisiä torjuvan politiikan keskiöön. Poronhoitoon ja sen alueellisesti kestäväan järjestäytymiseen vaikuttaa merkittävästi muu maankäyttö erinäisissä muodoissaan. Tämä pitää huomioida niin EU sääntelyn kansallisessa toteutuksessa kuin alueellisessa maankäytön ja luonnonvarojen käytön suunnittelussa nykyistä paremmin.

Pohjoisen viimeiset vanhat metsät ja luonnontilaiset alueet tulee suojella teolliselta maankäytöltä. Näin torjutaan pohjoista luontokatoa sekä tuetaan pohjoisen luonnon ja poronhoidon sopeutumista ilmaston-muutokseen.

Suo- ja metsäluonnon monimuotoisuuden palauttaminen ja esimerkiksi metsätalouskäytäntöjen kehittäminen luonnon monimuotoisuutta paremmin huomioon ottaen on paitsi monimuotoisuuden myös poro-laidunten ennallistamista. Kun ennallistamistavoitteita toteutetaan alueelliset ja paliskunta-kohtaiset erityispiirteet huomioiden on tämä samalla keskeisin toimenpide, jolla turvataan ekologisten yhteyksien palauttamista ja säilymistä, ja samalla edistetään poronhoidon ilmastonmuutokseen sopeutumista.

Poron ja luonnon monimuotoisuus

Tunturipeuran puolikesynä muotona poro on avainlaji ja myös aidosti kotoperäinen laji. Poronhoito on muovautunut poron rinnalla pohjoisen ekosysteemeihin erittäin hyvin sopeutuneeksi elinkeinoksi. Jo nykyisellään poro hillitsee ilmastonmuutosta pohjoisessa ja olisi perusteltua nostaa porolaidunnus nykyistä merkittävämpään rooliin paitsi ilmastonmuutoksen hillinnässä myös luonnon monimuotoisuuden suojelussa (ks. esim. Kristensen ym. 2024).

Porolaidunnus estää tunturialueiden metsittymistä ja ylläpitää tiettyjä tunturibiotooppeja. Varsinkin heinä- ja/tai saravaltaiset tunturibiotoopit lisäksi poistavat hiiltä ilmakehästä ja siirtävät sitä maaperään. Matalakasvuiset heinäkasperit sijoittavat yhteytyksen tuotteet ensisijaisesti maanalaisiin kasvinosiin, josta hiili siirtyy maaperään kuolleena kasvimaana.

Porolaidunnuksen on havaittu lisäävän Pohjois-Suomen lehtokasvillisuuden kasvavaa lajimäärää ja lehdille luonteenomaista kasvilajistoa (Happonen ym. 2021). Samoin porojen on osoitettu vähentävän pajujen määrää tunturialueen soilla (Kolari ym. 2019). Poro voi ehkäistä pensoittumista ja umpeenkasvua myös Keski-Lapin rehevillä soilla.

Porolaidunnus vähentää pusikoitumista, pitää tunturit avonaisina ja sitä kautta lisää merkittävästi lämpösäteilyn heijastumista takaisin ilmakehään lumipeitteisenä aikana. Porolaidunnus vaikuttaa myös maaperän hiilitaseen muutokseen. Poro on yksi keskeinen tekijä, joka hidastaa tunturiluonnossa ilman-son lämpenemistä ja ilmastonmuutoksen lajien monimuotoisuutta kaventavia vaikutuksia. Poro auttaa arktisen luonnon monimuotoisuuden suojelussa lämpenevässä ilmastossa esimerkiksi estämällä pienten ja hitaasti kasvavien lajien katoamista.

Muun maankäytön levittymisen myötä, poronhoidon toimintaympäristö on kuitenkin merkittävästi kaventunut kaikkialla poronhoitoalueella. Myös tunturialueilla, missä teollista maankäyttöä ei juurikaan ole, muun maankäytön, kuten koirilla tapahtuvan metsästyksen ja luvallisen tai luvattoman maastolii-kenteen vaikutukset näkyvät voimakkaasti. Maankäytöllä on moninaisia vaikutuksia

poronhoidon kestävään alueelliseen järjestymiseen ja laidunten käytettävyyteen. Maankäytön vuoksi poronhoidon sopeutumismahdollisuudet ilmastonmuutoksen riskien edessä ovat myös merkittävästi kaventuneet.

Lopuksi

Ilmastonmuutos kiihdyttää luontokatoa. Pohjoiset alueet, luonnonympäristöt ja luonnonympäristöistä riippuvaiset elinkeinot ja kulttuurit ovat erityisen haavoittuvaisia ilmastonmuutoksen ja luontokadon myötä tuleville muutoksille. Poronhoito on pohjoinen, täysin luonnosta riippuvainen kulttuuri ja elinkeino, joka kuuluu haavoittuviin ryhmiin. Poronhoidon pitkät perinteet ja ikimuistoinen nautintaoikeus, poronhoidon harjoittamisoikeus, on todettu ja tunnustettu lainsäädännön tasolla (poronhoitolaki 848/1990, 3 §). Poronhoidon taloudellinen, kulttuurinen ja sosiaalinen merkitys on suuri koko poronhoitoalueella. Poronhoitoalue kattaa Lapin maakunnan (Kemi-Tornion aluetta lukuun ottamatta) sekä pohjoisosat Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun maakunnista.

Toimenpiteissä ennallistamisasetuksen kansalliseksi toteuttamiseksi poronhoitoalueella tulee huomioida alueen alkuperäinen, luontoperustainen kulttuuri ja elinkeino. Tämä edellyttää poronhoidon edustajien osallistamista, sekä poronhoitoalueen alueellisten eroavaisuuksien ja erityispiirteiden huomioon ottamista. Paliskunnat omaavat kattavaa paikallista ympäristötietoa koskien omia alueitaan ja poronhoidon harjoittamisen nykytilaa ja reunaehdoja.

Poronhoito on alkutuotannon aloista omaleimaisin ja sen harjoittamisen edellytykset tulee lakisääteisesti turvata koko poronhoitoalueella. Saamelaiskulttuuri ja sen harjoittamisen edellytykset tulee huomioida omana kokonaisuutenaan.

PALISKUNTAIN YHDISTYS

Anne Ollila

toiminnanjohtaja

Lausunnon valmistelija, lisätiedot: Sanna Hast, etunimi.sukunimi@paliskunnat.fi, +358 40 723 9966

Lähdeviitteet:

Beest M, Sitters J, Ménard C, Olofsson J (2016). Reindeer grazing increases summer albedo by reducing shrub abundance in Arctic tundra. Environmental Research Letters, doi:10.1088/1748-9326/aa5128

Cohen J, Pulliainen J, Ménard C B, Johansen B, Oksanen L, Luojus K ja Ikonen J (2013). Effect of reindeer grazing on snowmelt, albedo and energy balance based on satellite data analyses, *Remote Sens. Environ.* 135, s. 107–117

Happonen, K., Muurinen, L., Virtanen, R., Kaakinen, E., Grytnes, J.-A., Kaarlejärvi, E., Parisot, P., Wolff, M., & Maliniemi, T. (2021). Trait-based responses to land use and canopy dynamics modify long-term diversity changes in forest understories. *Global Ecology and Biogeography*, 30, 1863–1875. <https://doi.org/10.1111/geb.13351>

Kaarlejärvi E, Eskelinen A, Olofsson J (2017). Herbivores rescue diversity in warming tundra by modulating trait-dependent species losses and gains, *Nature Communications*. DOI: 10.1038/s41467-017-00554-z, löytyy: <https://phys.org/news/2017-09-reindeer-grazing-tundra-diversity-climate.html#jCp>

Kolari, T. H., Kumpula, T., Verdonen, M., Forbes, B. C., & Tahvanainen, T. (2019). Reindeer grazing controls willows but has only minor effects on plant communities in Fennoscandian oro-arctic mires. *Arctic, Antarctic, and Alpine Research*, 51(1), 506–520. <https://doi.org/10.1080/15230430.2019.1679940>

Kristensen, J. Å., Barbero-Palacios L., Barrio I. C., Jacobsen, I. B. D., Kerby, J. T., López-Blanco, E., Malhi Y., Le Moullec, M., Mueller, C. W., Post, E., Raundrup, K. & Macias-Fauria M. (2024) Tree planting is no climate solution at northern high latitudes, *Nature Geoscience* Vol 17, ss.1087–1092. <https://doi.org/10.1038/s41561-024-01573-4>

Köster K, Berninger F, Köster E, Pumpanen J (2015), Influences of reindeer grazing on above- and below-ground biomass and soil carbon dynamics. *Arctic, Antarctic and Alpine Research* 47:495-503

Parker TC, Thurston AM, Raundrup K, Subke J, Wookey PA & Hartley IP (2021) Shrub expansion in the Arctic may induce large-scale carbon losses due to changes in plant-soil interactions. *Plant and Soil*, 463 (1-2), pp. 643-651. <https://doi.org/10.1007/s11104-021-04919-8>

Stark S, Horstkotte T, Kumpula J, Olofsson J, Tømmervik H, Turunen M (2023) The ecosystem effects of reindeer (*Rangifer tarandus*) in northern Fennoscandia: Past, present and future. *Perspectives in Plant Ecology, Evolution and Systematics*, 58 (2023), s.1-12, <https://doi.org/10.1016/j.ppees.2022.125716>

Stark S, Horstkotte T, Kumpula J, Olofsson J, Tømmervik H, Turunen M (2022). CHARTER Synthesis on the effect of grazing and trampling on plant biodiversity. A case study of northernmost Fennoscandia.

Vuorinen KEM, Oksanen L, Oksanen T, Pyykkönen A, Olofsson J, Virtanen R (2017). Open tundra persist, but arctic features decline – Vegetation changes in the warming Fennoscandian tundra. *Glob Change Biol.* 00:1-14. <https://doi.org/10.1111/gcb.13710>

Ylänne H, Madsen RL, Castaño C, Metcalfe DB, Clemmensen KE (2021). Reindeer control over subarctic treeline alters soil fungal communities with potential consequences for soil carbon storage. *Global Change Biol-ogy*, 27 p.4254-4268

Ylänne H, Olofsson J, Oksanen L, Stark S (2018). Consequences of grazer-induced vegetation transitions on ecosystem carbon storage in the tundra. *Functional Ecology* 32:1091-1102, <https://doi.org/10.1111/1365-2435.13029>

Valkama Sirpa
Paliskuntain yhdistys